

НЕМЦИ СУ РАЊЕНИКЕ СТРЕЉАЛИ ДУМ-ДУМ МЕЦИМА

У Шајиновцима испод Торника на Златибору ималн смо колибу и досга стоке. Крајем новембра 1941. године пред вече, са оцем Раденком хранио сам стоку и одједном приметимо велики дим на Краљевој Води. Горели су хангари и једрилице у некадашњој касарни Једриличарске школе. По томе смо знали да су Немци стигли на Златибор. Убрзо смо с пута од Краљове Воде за Водице чули тутњаву и затим угледали колону немачких борних кола и мотоцикла,

На Водицама се зачуо митраљеоки рафал. Од тог рафала, како смо касније дознали, погинули су Радосав и Милан Марјановићи, браћа из Доброселице. Истог момента погинула су још двојица браће Марјановића из Доброселице — Адам и Десимир. Њих четворица били су неким послем у Водицама. Враћали су се у Доброселицу кад им је митраљески рафал пресекао пут.

У сумрак ое немачка колона враћала еа Водица на Краљеву воду. Мало касније једна партизанска групација повлачила се из Камишине према Кобиљој глави и Шајиновцима. Партизани су ое интересовали за Борову главу и Кокин Брод.

Сутрадан рано наишла је друга партизанска колона. По оделима смо закључили да су то Ваљевци или Тамнавци. И они су гштали за Борову главу. Командант ове групе рекао ми је да се спремим и пођем да им покажем пут. Мој отац се уплашио, рекао команданту да сам млад и рекао да ће он ићи место мене. Партизански командант се окрете мом оцу и вели:

— Стари, ништа не брини, чим нам покаже пут он ће се вратити!..

Отац се смирио и пошли смо. Партизани су ми рекли да их водим на Борову главу, али да водим рачуна да идемо даље од пута. Кад смо стигли до једног узвишења изнад Водица показао сам где је Муртеница, а где пут за Драглицу и Сеништа. Рекоше ми да ое могу вратити. Чак ми се лепо захвалише.

У Шајиновцима ме је отац чекао пред колибом. И таман тада угледасмо групу немачких војника како нам ое приближавају у стрељачком строју. Чим нас угледаше упереше пушке и пови-

каше: „Комуни)ст!“ Ми кажемо да ниомо комунисти нето чобани и показујемо на нашу стоку. Немци уђоше у кољшбу, претражише све, чак и таван, и затим нас поведоше са собом. У Шајиновцима су ухватили још неке сељаке и повели с нама. Знам да су тада, осим мојега оца и мене, похватани још Витомир Шушић, Блатоје Шушић, Миленко Кораћевић, Милован Кораћевић и Вићо Драго-Еић. Ове нас воде према врху Торника. Падао је онег и било је веома хладно па су Немци почели да ложе ватре да се загреју. Деоно крило немачке колоне избило је до Ђуровића гробља изнад Јабланице. Отуда је некако стигло неко обавештење и немачки војници почели су одједном међу собом да се грле и љубе. Касније смо сазнали да су то чинили јер су дознали да су пронађени немачки војници који су били заробљени, да су ови живи и здрави и да су избављени. Одмах су се вратили и све нас потерали са собом, Пешачили смо и носили њихову муницију и другу опрему.

Успут један немачки официр који је држао топографску карту стаде да понавља: „Јокина! Јокина. . .“ Мене затим позва да прочитам нешто на тој карти. Показа ми прстом и видим да на карти лепо пише ћирилицом „Јокина ћуприја“. Ја тако прочитам, а официр вели:

— Зер гут! Зер гут! . . .

Одмах смо окренули у правцу Јокине ћуприје. Тамо смо приметили три телефонска кабла у правцу Водица и Борове главе. Одатле смо наставили према. Краљевој води.

Кад смо у пратњи наоружаних немачких војника стигли на Краљеву воду, на простору где је онда била шумарска кућа виде-ЈШ амо два људска леша. Два пса су комадали један леш. Идући даље иопод моста, близу данашњег језера, на ливади испод пута, видели смо још 13 лешева. Били су повезани жицом. Кад смо пошлш од пекаре, која се налазила онде где је сада поштанска зграда, у правцу кафане „Швајцарија“ опет смо видели неколико лешева поред пута. Неко нас је тада обавестио да су то билш лакши рањеници, жоји су се сами кретали, а Немци су их стрел>али „да не би побегли“

Немачки војници нас уведоше у кафану „Швајцарија“. Унутра је било разних намирница и опреме коју су партизани овде транопортовали пре повлачења из Ужица. У малој сали тадашње кафане видели смо неколико немачких војника санитарске струке. То смо знали по ознакама на реверима блуза. Вршили су преглед санитарског материјала који се овде налазио. Лекове и санитарски материјал паковаЈШ су у неке сандуке. Одатле су нас отерали у вилу апотекара Стефановића (данашња вила „Кадинача“). Ту смо у једној ооби затекли још доста сељака. Било нас је укупно 28. Поред мене и мог оца Раденка, у тој групи, колико се сећам, били су још Радомир, Драгомир и Сгаменко Граовићи, Витомир и Благоје Шушић, Милован и Миленко Кораћевићи и Вићо Драговић —

сви из Доброселице, затим Јездимир Жунић из Семегњева, Перо Стојановић из Мачката, Тодор Мишовић из Рудина, Веселин Видић из Рудина, Јеремија Бојовић из Високе, Ђуле Стаматовић из Сирошјна, Драгиша Недовић из Чајетине, Новица Ружић из Чајетине и још доста другач, чијих се имена више не сећам, а неке и насам ни познавао.

Соба у вили апотекара Стефановића била је величине три са четири метра, а нас је ту било 28. Тако сабијени овде смо провели два дана и три ноћи. Кад год се смењивала стража отварали су врата на тој соби, пребројавали нас и поново закључавали. Из те ообе нису нас уопште пуштали напоље. Због тога је унутра страшно смрдело. Поеле ое неко сетио и скинуо поклопац са оцака те омо ту нросипали мокраћу.

Једне ноћи, приликом смењивања страже, у нашу собу уђе један стражар, стави длан на лице и рече: „Куше!" Мој отац је као ратник у току првог светског рата боравио у Француској па је знао да та реч из француског језика значи „спавати". Он се тада обратио овом војнику у немачкој униформи:

— Куше!.. Франс?!..

Војник се изненадио да један сељак у овом крају зна француски језик. Вероватно га је то и гануло, јер је одмах примећено да е нама не поступа онако грубо као други немачки војници. Поеле тог разговора дозволио нам је да по двојица можемо одлазити до клозета.

Треће вечери у собу је упало доста немачких војника. Брзо су нас опет пребројали па нас затим поделили у групе по четворицу и уз сваку нашу четворку ишла је група немачких војника с напереним пушкама, Дотерали су нас тако пред вилу генерала Јоксимовића (данашња вила „Јеље"). Пред вилом смо затекли доста носила, кревета и душека. По собама у згради били су тешки рањеници. Колико се сећам у згради је било шест соба. Већина тих рањеника вероватно су настрадали приликом експлозије у трезорима у Ужицу. То смо одмах могли да оценимо по завојима преко целог лица и очију, а код многих смо видели по телу велике опекотине.

Још нам нико ништа није говорио. Неки су ее сами вратили иред вилу да узму ноетла. Мислили смо да треба рањенике из ове билс да пренеемо на неко друго место. Један од наших друшва се сагнуо да узме носила, али је одмах јаукнуо од бола, јер га је немачки војник ударио ногом у ребра. Тај Немац је почео одмах да киче, упао је у ообу, стао крај кревета једног рањеника и ухватио рукама за крајеве чаршава, показујући да рањенике треба носити у чаршавима. Тада смо почели да носимо рањенике у чаршавима и то по двојица једног рањеника. Носили смо их до старог резервоара, где се данас налази Специјални завод за лечење на Златибору. Ту је био ископан један канал за водоводне цеви. Док смо носили прву групу рањеника неки од њих су нас питали

куда их носимо. Ни ми нисмо знали куда их носимо, али су неки рекли да их носимо у другу зграду. Неки су сумњали у то, а један од рањеника вели:

— Ако неко од вас остане жив, реците мојој жени где сам остао... Ја се зovem Драги Кеџ, пушкарски радник из Ужица. Моја жена зове се Милица и станује код Ошовне школе у Ужипу...

Један рањеник којег сам ја носио рекао је да није ни четник ни иартизан, већ му је буква пребила ногу па се затекао у болници на лечењу. Рекао је да се зове Вујовић и да је родом из неког села код Рибашевине. Другом рањенику кога сам ја носио обе ноге биле су пресечене митраљезом. Он ништа није говорио, али на груди је ставио четничку објаву. Сећам се и једног рањеника који је био врло млад, звао се Миро Маринковић, а био је студент агрономије из Кратујевца. Један од рањеника вероватно је био интендант у некој партизанској јединици. Кад смо га износили из ообе рекао је да испод јастука има 80.000 динара и да то слободно узмемо. Кад је видео лоше обуведеног Миленка Кораћевића из наше групе, један рањеник је узвикнуо:

— Па ти си скоро бос! Узми моје гојзерице испод кревета! Мени више неће требати...

Чим смо прву групу изнели на брдо, било нам је јасно шта ће с њима бити. Натерали су нас да сваког рањеника поставимо на земљу у седећем ставу на ивицу канала. Немци су потом рањенике стрелјали у потиљак и они су одмах падали у канал. Стрелјање је вршила група од тринаест немачких војника. Рањеници су били свесни шта им се опрема. Немци су их педантно намештали поред канала на смрзнуту земљу и то је прилично дуго трајало. Неки рањеници су почели да вичу:

— Удри, мајку ти швапску! Шта чекаш! Прекрати живот!..

Неки рањеници који су настрадали од екопозције у трезорима имали су завезане очи, под завојима, па нису знали шта се дотађа и глаоно су дозивали у помоћ.

Стрелјањем је командовао један немачки официр. Остали су извршавали његову команду. Пуцали су рањеницима у потиљак и то различитом муницијом. Било је и запаљиве муниције. Некима од стрелјаних почела је да гори коса на глави и стварала се буктиња. Неки су стрелјани дум-дум мецима. Тада се лобања распрскавала у парампарчад. То је било ужаоно гледати. Свима нам се коса дизала на глави и крв ледила у жилама.

После стрелјања прве групе, отерали су нас у стари хотел, који се налазио поред данашњег језера, затим у вилу „Чигота" и у вилу „Београд", одакле смо такође износили рањенике по групама. Немачки војници су проверавали да ли се неко од рањеника није сакрио ипод кревета.

Кад смо и последњу групу рањеника изнели на брдо, чули смо да један Немац каже: „Никс". Ми смо то схватили као да

рањеника више нема. Колико ее сећам, тада је на брдо изнето и стрелјано око 130 рањеника. Пошто су све рањенике стрелјали, нас 28 сељака који смо преносили рањенике постројили су поред канала, изнад стрелјаних рањеника. Вероватно су и нас хтели да стрелјају да не би остало сведока. У том моменту појавио се један немачки официр, ишао је без капе и махнуо руком, вичући:

— Никс комунист!. . Никс комунист!

Други немачки официр, који је командовао групом за стрелјање, почео је са овим гологлавим нешто да се објашњава, а после тога нас су немачки војници опколили с напереним пушкама и отерали у исту зграду у којој су провели три претходне ноћи.

Сутрадан нико није долазио у нашу собу. Једино нас је чувао један велики пас — вучјак. Чим смо гласније шворили у соби, пас је одмах почео да лаје и да дрма за кваку.

Четврто вече дошли су Немци. У другој соби, преко пута наше, била су смештена још четири човека. Тада их нисмо познавали, али смо касније дознали да су то били Душан Стојановић власник виле „Златар“ из Крагујевца, Миле Павловић, инжењер, који је изводио радове на овој вили, један зидар, Чех по народности и грађевински техничар из Ужица, Словенац, кога су звали Пепа. Немци су и ову четворицу затвореника превели у нашу собу. Пепа је знао немачки. Преко њега Немци су нам саопштили да ћемо имати покрет до Чајетине, да морамо носити муницију и неку другу опрему, да морамо ићи у највећем реду и да ћемо бити сви стрелјани ако неко покуша да бежи.

Преноћили смо у Чајетини, а оутрадан отерани у Ужице. Један дан у Ужицу смо саслушавани и затим су нас пустили. Кад смо стигли на Палисад сазнали смо да је код Живојина Чоловића, који је на Палисаду држао кафану „Славија“, било шест партизанских рањеника. Они нису стрелјани захваљујући интервенцији жене предратног фабриканта Ваоилија Стојковића, Она се звала Мирослава. Добро је говорила немачки и успела да спасе ових шест партизанских рањеника...

Миладин МАРЈАНОВИЋ УЈКО